PACIJENT PETAR KOČIĆ

Vule Žurić

Srpsko književno društvo,
Pančevo, Srbija

UDK: 616.895-085:615.869

Kratak sadržaj

Petar Kočić (1877–1916) spada u red najvećih srpskih pisaca svih vremena. Pored pisanja bio je političar, narodni tribun i borac za prava srpskog naroda u Austro-Ugarskoj Monarhiji zbog čega je proganjan i zatvaran. Njegovo književno delo ima širok raspon od suptilnih opisa prirode koji korespondiraju sa duševnim stanjima, pesama preko britke satire do patriotski angažovane literature. Za vreme tamnovanja u zatvoru 1908. narušeno mu je fizičko i mentalno zdravlje. U januaru 1914. Kočić je primljen u duševnu bolnicu Guberevac u Beogradu sa dijagnozom progresivne paralize. Pisano svedočanstvo o boravku, duševnom stanju i poslednjim danima velikog srpskog pisca ostavio je Milan Jovanović Stojimirović. Ovaj rad je kratka psihopatobiografska studija na osnovu sakupljenih pisanih iskaza svedoka, koja osvetljava jedan deo života i bolesti Petra Kočića.

Ključne reči:

Petar Kočić, bolest, progresivna paraliza, Guberevac, psihopatobiografija

O životu i delu pisca i narodnog tribuna Petra Kočića znamo mnogo, ali se o uzrocima njegove prerane smrti i okolnostima pod kojima je do nje došlo i dalje malo govori. Čak i u do sada najobimnijoj i najsveobuhvatnijoj monografiji posvećenoj piscu „Jazavc pred sudom“, književni istoričar Todor Kruševac bolesti i smrti Petra Kočića posvećuje tek koju reč^[1]. Čini se da bi šira kulturna javnost o poslednjim danima jednog od najvećih srpskih pripovedača znala mnogo više da ih on nije proveo kao pacijent Bolnice za duševne bolesti u Beogradu. Iako je od smrti velikog pisca i narodnog tribuna prošlo više od stotinu godina, o neizlečivoj bolesti od koje je Kočić bolovao i dalje se najradije i najčešće ćuti, što na žalost pokazuje kako se odnos naše sredine spram ove vrste obolenja veoma sporo, ili čak ni malo ne menja, pa su „bolesti duše“ još uvek tabu tema, o kojoj se, eventualno, može razgovarati isključivo šapatom. Prikupljajući građu za filmski scenario i dramski tekst o poslednjim Kočićevim danima koje je u jeku okupacije Srbije i Beograda proveo na Guberevcu, i sâm sam, na žalost, mogao da se susretnem i sa visokoobrazovanim ljudima koji su otvoreno izražavali strah da bi „kopanje“ po istoriji bolesti pacijenta moglo da ugrozi veličinu genija. Tako se obeležavanje stogodišnjice Kočićeve smrti ispostavilo kao sjajna prilika da se šira javnost, uz još jedno podsećanje na mučenički život i besmrtno delo ovog ponosnog Krajišnika, prvi put podrob-

nije upozna sa prirodom njegove bolesti, ali i uslova u kojima su, pod okupacijom, živeli lekari, medicinsko osoblje i pacijenti Bolnice za duševne bolesti.

Sva sreća da su pisana svedočanstva o funkcionisanju ove zdravstvene ustanove i o istoriji psihijatrije na ovim prostorima u mnogo boljem stanju od „Doktorove kule“, danas trošnog i ruševnog zdanja u kome su se pre stotinu godina nalazili lekarski kabineti, kompletna bolnička administracija, ali i bolnička soba u kojoj je boravio pacijent Petar Kočić. Istina, njegova istorija bolesti, sva je prilika, nije sačuvana (mada je pisac Mirko Kovač pominje u svojoj autobiografskoj knjizi^[2], ali detaljne informacije o radu ove bolnice za vreme okupacije tokom Prvog svetskoga rata ostavio je u svojim memoarima njen tadašnji upravnik, doktor Dušan Stojimirović^[3], dok je vredno svedočanstvo o boravku Petra Kočića na Guberevcu za sobom ostavio njegov sinovac, publicista Milan Jovanović Stojimirović, u svome tekstu objavljenom u Srpskom književnom glasniku povodom šeste godišnjice piščeve smrti^[4]. Doktor Stojimirović u svojim memoarima daje široku i jasnu sliku života „Doma za s uma sišavše“ i u mirnodopsko i u ratno vreme, pominjući Kočića i njegovu bolest tek u pola jedne rečenice, dok se Milan Jovanović Stojimirović u svome tekstu priseća dana i meseci koje je, skrivajući se od deportacije, provodio sa velikim piscem, sa kojim je delio i bolničku sobu.

Sem ovih spisa, o svome boravku u bolnici na Guberevcu, istina veoma šturo, svedoči i sam Kočić, koji je odatle pisao svojoj supruzi, koja se u to vreme nalazila u Sarajevu. Takođe, Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske je 2017. objavila rukopis dramatizacije pripovetke „Sudanija“, koju je Kočić pisao u bolnici, tokom poslednjih meseci svoga života^[5].

Na osnovu navedenih izvora, kao i iz još nekih novinskih spisa i svedočanstava, mogu se rekonstruisati simptomi Kočićeve bolesti, te njen tok, sve do poslednjih dana avgusta 1916. godine.

Tokom svoje političke borbe za prava i slobode srpske zajednice pod austro-ugarskom okupacionom upravom u Bosni i Hercegovini, Petar Kočić je često bio osuđivan na izdržavanje zatvorskih kazni u neuslovnim kazamatima. Može se reći da je jedno vreme Kočić češće bio u tamnici nego na slobodi, a i kada je bio na slobodi, bio je pod stalnom prisмотрom onih protiv kojih se svim svojim bićem celoga života borio. Ova borba je donekle imala nekoga uspeha, pa je Kočić, zajedno sa ostalim najumnijim glavama bosanskih Srba bio biran za člana Bosanskog sabora Bosne i Hercegovine, u čijem je radu zdužno učestvovao i tamo održao nekoliko veoma važnih političkih govora. Međutim, tokom 1913. godine, Kočić je počeo da oseća prve znake pogoršanja svoga zdravlja, pa

su mu lekari preporučili odmor u prirodi i on je te godine mesec dana boravio na Ivan planini, gde je opet bio pod stalnom prisмотрom tajne policije – predstavnici okupacionih vlasti nisu mogli da veruju da je njihov najveći politički neprijatelj zaista bolestan!

Pošto se Kočićovo zdravstveno stanje nije popravljalo (glavobolje, loše raspoloženje, bezvoljnost, malodušnost), organizovan je njegov odlazak u Beograd, gde je nakon pregleda, početkom 1914. primljen u Bolnicu za duševne bolesti, sa dijagnozom progresivne paralize. Iz evidencije bolesnika ove bolnice može se videti da je u to vreme pod ovom dijagnozom bilo zavedeno najviše pacijenata, tako da je veoma teško zaključiti od čega je Kočić zaista bolovao. U njegovoj porodici je (sa očeve strane) bilo predaka koji su takođe bolovali od nekog vida duševnih bolesti, ali postoje određene sumnje da se pisac tokom boravka u Beču zarazio sifilisom (dok je doktor Stojimirović bio jedan od pionira u lečenju endemskog sifilisa u području Istočne Srbije).

Ono što sigurno znamo jeste podatak da je Kočić postao pacijent Petog odeljenja Bolnice za duševne bolesti, gde su smeštani mirni bolesnici. Prema svedočenjima onih koji su Kočića tih meseci sretali, pišćevo stanje se često menjalo: znao je biti odličnog raspoloženja, spreman da prima posete raznih deputaci-

ja i poštovalaca, da bi potom padao u duboke depresije. Izbijanje Prvog svet-skog rata i konačna okupacija Srbije, u ranu jesen 1915. sigurno su uticali na njegovo opšte stanje. Iz svedočanstava o Kočićevom boravku u bolnici na Guberevcu jasno se vidi da su ga tamo li-stom svi duboko poštovali i trudili se da veliki pisac ni u čemu ne oskudeva. Takođe, iz svedočanstva Milana Jova-novića Stojimirovića možemo saznati da je Kočić najviše voleo da vreme provodi u bolničkom krugu, gde je najčešće čitao. Stojimirović svedoči o Kočićevom radu na pomenutoj dramatizaciji „Sudanije“, čiji tekst, pak, svedoči, o potpunom gu-bitku stvaralačke snage velikog pisca.

„Bilo je dana kada je P. Kočić bio ‘živi leš’“, piše u Srpskom književnom glasniku Milan Jovanović Stojimirović. „Tada sam uviđao s koliko su tačnosti lekari ospora-vali moje lepe nade. On bi tada dolazio ne nazivajući nikome Boga, sedao, pušio, ćutao i odlazio opet ne oprastajući se ni sa kim. Ali ta raspoloženja ga nisu nikad dugo držala. Dan – dva, i njemu bi se opet vraćao stari izgled, bio je opet voljan da čita, da razgovara, katkad i da se sme-je. Njegovo normalno raspoloženje bila je neka utučenost, izvesatn unutrašn-ji umor, koji je pratila mala nevezanost misli i mrzovolja; ali nikad on nije gubio izgled čoveka koji misli. Do duše, njego-va misao je bila troma i reč mu neizrazi-ta, ali nikad, pa ni u danima najvećih kri-za, nije mislio sasvim ludački, i nikad se

nije tako izražavao kao što čine prosečni umni poremećenici. On je bio neupo-trebljiv, to se ne može poreći, i nije bilo nade za iscelenje. Ali on nije bio nikad nenasan, nikad komičan, nikad bedan, pa ni kad je izazivao najveće sažaljenje.“

Kako su se uslovi života u okupiranom Beogradu i u samoj bolnici pogoršavali, tako se, čini se, pogoršavalo i Kočićevo zdravstveno stanje. Periodi potištenosti i potpune isključenosti iz stvarnosti bivali su sve duži, postepeno je gubio vid, fizi-čki je kopnio, a sve češći su bili i napadi panike i besa, prilikom kojih se i samop-ovređivao (prema Stojimirovićevom sve-dočanstvu, jednom takvom prilikom je sam sebi iščupao brk). Početkom avgusta 1916. godine, Kočić je pao u postelju, po-tom prestao da uzima hranu, da bi sedam dana pred smrt bio sve vreme gotovo bez svesti. Preminuo je 27.8.1916. godine, a kovčeg sa njegovim posmrtnim ostacima sutradan je ispraćen iz bolničkog kruga i sahranjen na Novom groblju. Zanimljivo je da se danas ne zna gde tačno leže pos-mrtni ostaci Petra Kočića, iako se njego-vo ime nalazi na jednoj od grobnica u današnjoj Aleji velikana.

Pretpostavljam, da sve navedeno može pomoći zainteresovanim lekarima da bez veće razerve postave medicinsku dijagnozu Kočićeve bolesti. Sâm Kočić je za sebe rekao: „U ropstvu se rodih, u rop-stvu živjeh, u ropstvu, vajme, i umrijeh.“

PETAR KOČIĆ AS A PATIENT

Vule Žurić

Serbian literary society, Pančevo, Serbia

UDK: 616.895-085:615.869

Summary

Petar Kočić (1877–1916) is one of the greatest Serbian writers of all times. In addition to writing, he was a politician, a national tribune and a fighter for the rights of the Serbian people in the Austro-Hungarian Monarchy, and was therefore persecuted and imprisoned. His literary work has a wide range of subtle descriptions of nature that correspond with mental states, poems and brisk satire to patriotic engraved literature. During the confinement in prison in 1908, his physical and mental health suffered. In January 1914 Kočić was admitted to the mental hospital Guberevac in Belgrade with a diagnosis of progressive paralysis. Milan Jovanović Stojimirović left his written testimony on the stay, state of mind, and the last days of the great Serbian writer. This paper is a short psychopath-biographical study based on the written testimonies of the witness who illuminate a part of life and disease of Peter Kočić.

Key words:

Petar Kočić, illness, progressive paralysis, Guberevac, psychopathobiography

LITERATURA / LITERATURE

1. Kruševac T. Petar Kočić. Beograd. 1951.
2. Kovač M. Vrijeme koje se udaljava. Laguna. Beograd. 2015.
3. Stojimirović D. Kazivanja. Smederevo. 2007.
4. Jovanović J. M. Petru Kočiću in memoriam. Srpski književni glasnik. Beograd. 1922.
5. Kočić P. Sudanija, komedija u četiri čina s pjevanjem. Banja Luka. 2017.

Vule Žurić

Srpsko književno društvo, Milana Rakića 11, 26 000 Pančevo, Srbija

zurici@mts.rs